

LLEIDA

El Llibre de CRIMS de la Lleida medieval

L'últim crim del Tribunal de Coltellades

Un estudiant de Flix enamorat, un assassinat per encàrrec, i un pagès de Lleida a qui troben mort en un mas prop del terme de Montagut. Aquests són els ingredients del darrer crim jutjat pel Tribunal de Coltellades l'any 1700.

GUILLEM ROCA
@GuillemRoca4
Lleida

El darrer volum dels Llibres de Crims, custodiat a l'Arxiu Municipal de Lleida, abasta els anys 1688-1700. De fet, no és ben bé un volum, és, més aviat, un conjunt de papers i paperots, alguns relligats entre ells, que conformen els darrers registres del tribunal del veguer. L'últim crim anotat va tenir lloc el 12 de juliol de 1700 i la investigació es va perllongar fins a inicis del 1701. Amb aquest cas assistim a l'ocàs de la cúria del veguer, popularment coneguda com el Tribunal de Coltellades. Per aquelles dates Carles II, el darrer monarca de la dinastia d'Àustria, va acabar els seus miserables dies i, poc després, Felip V va començar a regnar. El fantasma de la Guerra de Successió (1702-1715) feia ombra des de l'horitzó, és clar que llavors els nostres protagonistes, pagesos i estudiants de la Lleida de l'Antic Règim, no s'imaginaven que, en poc temps, tot canviaria radicalment. Després de la guerra, amb la publicació del Decret de Nova Planta (1716), es va abolir el càrrec de veguer i el tribunal va abaixar la persiana. Noves institucions van ocupar les seves funcions i van ser altres els encarregats d'administrar justícia a la nostra ciutat.

El descobriment del cos

Les autoritats van presentar-se a casa dels Castro, situada a la parròquia de Sant Llorenç, al carrer Tallada, amb la intenció de "visurar un cadàver o cos d'home mort". El document sempre fa aquesta distinció, com si no n'hi hagués prou amb "cadàver" i fes falta un aclariment. Van trobar el mort en una habitació de la planta baixa, Anton Dolader jaia panxa enlaire i sobre un llençol. Segons la descripció del veguer tenia uns 28 anys, era "alt d'estatura, prim de cara i cabell castany clar", i un forat de bala el travessava de l'esquena al pit.

Per assegurar-se si era mort el veguer va utilitzar un mètode infal·lible, va cridar tres vegades, suficientment fort perquè el mort l'escoltés: "Anton Dolader, lo rei et crida!". Si crida el rei tothom s'aixeca, a no ser que estiguis mort. Lamentablement no es va aixecar, "i veient que no responia es va veure clarament pels testimonis que el dit Anton Dolader era mort". Amb aquesta comprovació empírica les autoritats van deixar pas als metges encarregats de visurar el cadàver.

Els cirurgians Josep Calderó i Esteve Belasco van examinar la ferida rodona que li entrava per la punta de l'espatlla esquerra i li sortia pel davant, "quatre dits per davall de la mamella dreta", per ser exactes. Van poder determinar que es tractava d'una ferida "feta

amb instruments contundents com són bales eixides d'alguna arma de foc com: xispa, carabina, pistola o altres semblants."

Els metges, homes instruits, van reforçar el seu informe citant el metge clàssic Galè (c.130-c.200), que encara estava en voga el 1700: "pel que ens ensenya Galè al llibre 5è, capítol 1er, del De locis affectis, la dita ferida és d'aquelles que es diuen de necessitat mortals".

Una profunda enemistat

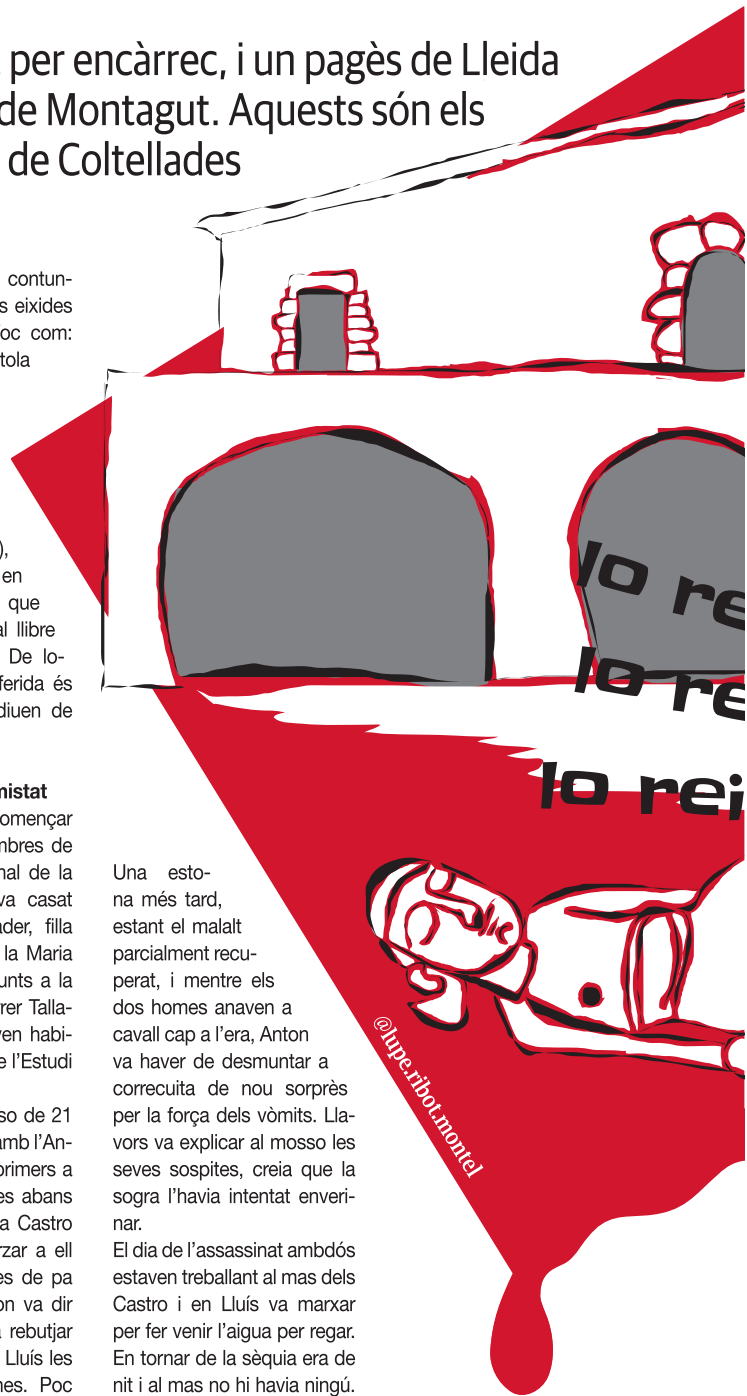
Les autoritats van començar a interrogar als membres de la família i al personal de la casa. L'Anton estava casat amb la Maria Dolader, filla d'en Francisco i de la Maria Castro. Vivien tots junts a la casa familiar del carrer Tallada, on també llogaven habitacions a alumnes de l'Estudi General.

Lluís Urgell, un mosso de 21 anys que treballava amb l'Anton, va ser un dels primers a testificar. Uns 15 dies abans de l'assassinat Maria Castro va servir-los l'esmorzar a ell i al mort. Eren sopes de pa i, en tastar-les, Anton va dir que amargaven i va rebutjar menjar-ne, en canvi, Lluís les va trobar prou bones. Poc després, quan Anton es va aixecar per beure aigua, va venir-li "una entresuor freda i basques" i va vomitar-ho tot.

Una estona més tard, estant el malalt parcialment recuperat, i mentre els dos homes anaven a cavall cap a l'era, Anton va haver de desmuntar a correuita de nou sorprès per la força dels vòmits. Llavors va explicar al mosso les seves sospites, creia que la sogra l'havia intentat enverinar.

El dia de l'assassinat ambdós estaven treballant al mas dels Castro i en Lluís va marxar per fer venir l'aigua per regar. En tornar de la sèquia era de nit i al mas no hi havia ningú. Li va semblar estrany que els animals voltessin sols, deslligats, i va cridar Anton diverses vegades mentre es

dirigia cap a l'era per veure si era allà. "Vaig anar tocant les

@lupe.ribot.morrel

capítol 11

encanonar l'Anton per un assumpte de faldilles.

Un assassinat per encàrrec

Però encara cal reblar una mica més el clau, el cas no està prou ben resolt. Alguns testimonis van explicar que en Vallespí i en Torres s'havien vist, moments abans de l'assassinat, amb un home "que sem-

insistir, no podia deixar d'anar-hi, si ho feia la gent malparlaria d'ell tenint per cert el que ara només era un rumor.

En començar el curs acadèmic 1689-1700, en Roc va retornar a Lleida. En canvi, en Vicent, que ja havia acabat els quatre anys requerits, va romandre a Flix. A l'abril, conclòs el curs universitari, en Roc retornà a la ribera de l'Ebre amb notícies fresques. L'affair s'havia complicat. Una nit l'Anton va sorprendre'ls in flagranti, tot i que en Roc es va esmunyir ràpidament cap a la seva habitació i no sabia del cert si el va reconèixer. Però pocs dies després, mentre l'Anton i en Roc tornaven de Flix, el primer va apartar el segon del camí i li va dir que ho sabia tot i que, si deixava de veure's amb la seva dona, ell bonament s'oblidaria del tema.

Malgrat l'acord, en Roc va continuar fent visites furtives a la Maria. La darrera a inicis de juny, quan va retornar a Lleida per uns assumptes. Llavors ella li va explicar que l'Anton havia pagat a un home perquè el matés.

No hi havia temps per perdre. Ràpidament, en Roc va cercar algú que li pogués treure el problema de sobre. La persona indicada era l'Anton Folc, àlies Barbota, el personatge de mala vida que van veure els testimonis.

L'execució no es va fer esperar, amb l'ajuda d'en Josep Vallespí i d'en Torres, en Barbota va localitzar el mas dels Castro i va fer la feina per la qual l'havien pagat. Tot mentre en Roc era a Flix banyant-se tranquil·lament a l'Ebre. Però el "licenciado" va ser massa ingenu, en pic la notícia de l'assassinat va començar a córrer tothom va sospitar d'ell. La seva aventura amb Maria era la xafarderia més comentada del barri o, millor dit, de la ciutat.

Poc després de l'assassinat en Vallespí i en Torres van visitar en Roc a Flix per explicar-li que les autoritats l'estaven bus-

cant. L'endemà en Roc Sabater va abandonar Flix.

El desencadenant

Però per què l'Anton va canviar d'idea si havia fet un pacte amb el jove estudiant? Suposo que, primerament, perquè en Roc no el va complir i, després, perquè es va assabentar que Maria Dolader estava embarassada de pocs mesos. Un temps després de l'assassinat va parir una criatura. Qui n'era el pare? Potser la ira d'Anton es va descontrolar en saber que la seva dona estava embarassada d'en Roc? Tot plegat donaria per rodar una telenovel·la. No podem saber res més del cert, els procés acabava aquí i els documents només ens permeten fer conjectures. Intuïm que els principals implicats van fugir. Per això els darrers documents, que daten del gener de 1701, són peticions dels familiars d'Anton perquè el cas no s'estanqués. Tot i els indicis, especialment pel que fa a la sogra, no s'havia pogut vincular la família Castro amb la trama de l'assassinat. Els familiars demanaven que es continués investigant, creien que els Castro havien tingut un paper fonamental en la mort.

El final del projecte

Amb aquest cas s'acaba el projecte iniciat amb La Mañana l'agost de l'any passat. M'ha semblat just que el darrer cas fos precisament l'últim que s'explica als Llibres de Crims. En total han estat 11 crims, gairebé un cada mes; només el maig va restar sense article, pels de Lleida és un mal mes per escriure.

Vull dedicar les últimes ratlles a agrair els comentaris de la Núria i el Ramon, la confiança d'en Francesc Guillaumet, i la tasca de la il·lustradora Lupe Ribot —sense ella les pàgines no haguessin lluit tant—, i de tot l'equip del diari per col·laborar directa o indirectament amb aquesta petita aventura criminal.

Procés analitzat: AML, reg. 839_01.

blava de mala vida". Qui era? Un testimoni de Flix, en Vicent Vilanova, ens resol el misteri.

Durant el curs acadèmic 1688-89, en Roc Sabater i en Gregori Bru de Ginestar, estudiants de l'Estudi General, tenien llogada una habitació a casa dels Castro. En Gregori va assistir als primers flirtejos entre Maria i Roc, es besaven i es donaven les mans d'amagat als passadissos de la casa. Esglaiat, perquè en Gregori era home de bé, va explicar-ho als de la casa per tal que ho resolguessin internament. Només el final del curs acadèmic va poder separar els enamorats. En Roc se'n va tornar a Flix on va explicar les aventures i la traïció d'en Gregori a en Vicent Vilanova, company d'estudis i veí de Flix. Ell va recomanar-li que ho deixés córrer i que busqués una altra habitació per al proper curs, però en Roc va

ma.

Ella h a v i a

sentit dir que Maria Dolader, l'esposa d'Anton, tenia

"correspondència il·lícita" amb un estudiant de Flix, en Roc Sabater, que, justament, vivia de lloguer a casa dels Castro. Hi havia, per tant, un pretendent millor?

La Josefa coneixia bé aquest "licenciado" de Flix, sovint l'havia vist berenant a casa dels seus veïns, els Vallespí. De fet, el dia de l'assassinat va veure marxar Josep Vallespí i Jaume Torres amb una escopeta a l'espatlla. Tot indica que en Roc Sabater, amb l'ajuda dels seus amics, va

garbes —va explicar— perquè era molt fosc, i vaig tocar un cos d'home ajagut a terra, que vaig pensar que era el dit Anton, mon amo, i en cridar-lo i prendre'l per la ma, i veient que no responia ni feia cap moviment, vaig tenir per cert que era mort."

Un conflicte familiar

Per què la sogra, Maria Castro, volia enverinar l'Anton? La resposta ens la dona la Josefa Farrús, veïna del carrer la Pal-